

УДК 336.13

DOI: 10.31891/2307-5740-2020-284-4(3)-18

БІЛЯВСЬКА О. Б.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЦІНОУТВОРЕННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ КЛАСИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

У статті розглянуто особливості цінової політики в класичних університетах як складової загального напрямку забезпечення процесів планування та фінансування; охарактеризовано основні нормативні акти, що регулюють питання ціноутворення в університеті; проаналізовано причини існуючих складнощів щодо визначення собівартості освітніх послуг в університетах.

Ключові слова: ціноутворення, цінова політика, класичний університет, собівартість освітніх послуг, попит на освітні послуги.

OLGA BILYAVSKA

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

PECULIARITIES OF PRICING IN THE FINANCIAL MANAGEMENT SYSTEM OF THE CLASSICAL UNIVERSITY

In modern conditions, classical universities independently set prices for their services, and thus are successfully involved in the process of market formation of these prices. Therefore, the development of an effective pricing policy is an urgent task in connection with the transition to financial autonomy of classical universities and the introduction of results-oriented budgeting technologies.

In our opinion, when developing the pricing policy of a classical university for the purposes of effective budgeting, the definition of pricing strategy and tactics allows us to understand what level of management and which structural unit has the authority to make decisions on pricing and in what part. That is why, when developing an organizational scheme of interaction between the centers of financial responsibility of the university, it is necessary to clearly delineate their responsibility for participation in the preparation of decisions on pricing.

The article considers the features of pricing policy in classical universities as part of the general direction of ensuring the processes of planning and financing. The article describes the main regulations governing pricing at the university. The analysis of normative legal acts in force in Ukraine has revealed contradictions regarding the possibility of economic justification of the cost of educational services by higher education institutions financed from the budget. The article analyzes the reasons for the existing difficulties in determining the cost of educational services in universities. The organizational scheme of interaction between the centers of financial responsibility of the university should delimit the responsibility of all decision-making centers for their participation in the preparation of decisions on pricing. Guarantors of educational programs, persons responsible for load distribution and practical training of students, as well as financial departments of the university take part in determining the cost of educational services.

Key words: pricing, pricing policy, classical university, cost of educational services, demand for educational services.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

В сучасних умовах класичні університети самостійно здійснюють встановлення цін на свої послуги, і в такий спосіб успішно залучені до процесу ринкового формування зазначених цін. Тому розробка ефективної цінової політики є актуальним завданням у зв'язку з переходом до фінансової автономії класичних університетів та запровадженням технологій бюджетування орієнтованих на результат.

На наш погляд, при розробці цінової політики класичного університету для цілей ефективного бюджетування, визначення цінової стратегії і тактики дозволяє зрозуміти, який рівень управління і який структурний підрозділ має повноваження приймати рішення з питань ціноутворення і в якій частині. Саме тому, при розробці організаційної схеми взаємодії між центрами фінансової відповідальності університету, необхідно чітко розмежувати їх відповідальність щодо участі у підготовці рішень з питань ціноутворення.

Аналіз останніх досліджень чи публікацій

Значена проблематика відображена в працях західних вчених таких, як Дейлі Дж. [1], Липсиц І. В. [2], Негл Т.Т. та Холден Р.К. [3], а також вітчизняних вчених Шашкевич О. [4], Огаренка Т. [5], Оболенської Т. [6], Павленка А. [7].

Постановка завдання

Метою даного дослідження є розгляд теоретичних підходів та практики ціноутворення в сучасних класичних університетах.

Виклад основного матеріалу

Слід зазначити, що в практичній діяльності терміни «цінова політика», «цінова стратегія» і «тактика ціноутворення» нерідко використовуються як синоніми. Однак, незважаючи на змістовну близькість і взаємозалежність, це різні поняття. Розуміння різними авторами як цінової політики, так і цінових стратегій неоднозначне. Нашій точці зору, найбільш близьким є визначення, зроблене Б. Аткинім: «політика цін являє собою структуру правил і обмежень, всередині яких і, можливо, завдяки яким приймається рішення про ціну ...» [8, с.70-72].

На жаль, в переважній більшості державних закладів вищої освіти України, вивчення споживчого попиту на освітні послуги або не проводиться зовсім, або здійснюється обмежено через відсутність достатнього обсягу асигнувань та відповідних фахівців. Слід погодитися з думкою Кадикало О.І. [9, с. 72], що стосовно державних закладів практичні методи визначення вартісних орієнтирів на освітні послуги, і зокрема, підготовки фахівців, були спрямовані здебільшого на організацію (або на зміну) взаємовідносин між самими закладами, з одного боку, та органами державного управління, відповідальними за фінансування у сфері освіти, - Міністерством освіти і науки України, Міністерством фінансів України, комітетом з питань науки і освіти Верховної ради України, Кабінетом міністрів України, які причетні до формування нормативно-правового забезпечення процесів планування та фактичного бюджетного фінансування, - з іншого боку.

У своєму дослідженні Варналій З. та Красильник О. критично проаналізували існуючі підходи до визначення собівартості підготовки фахівців [10, с.9], і, в свою чергу, запропонували визначати ціну підготовки фахівця в рамках витратного методу з тією особливістю, що норматив рентабельності визначається відносно не повної собівартості, а фонду заробітної плати, що на їх погляд виключить зацікавленість навчальних закладів в завищенні сукупних суспільних затрат праці.

Вихідною базою для формування цінової політики класичного університету є Постанова КМУ «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами освіти, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності» від 27.08.2010 № 796 [11], оскільки усі послуги класичні університети, як бюджетні установи, можуть надавати виключно у відповідності із переліками затвердженими Кабінетом Міністрів України. Розрахунок вартості таких послуг здійснюється за методикою відповідно до спільного наказу Міністерства освіти і науки України, Міністерства економіки України та Міністерства фінансів України «Про затвердження порядків надання платних послуг державними та комунальними навчальними закладами» від 23.07.2010 № 736/902/758 [12]. Розрахунок вартості підготовки за державним замовленням одного здобувача вищої освіти визначається за окремою методикою, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 20 травня 2013 р. № 346 [13].

Водночас, загальні підходи та принципи ціноутворення реалізуються на підставі норм Закону України «Про ціни і ціноутворення» від 21.06.2012 № 5007-VI [14] та Господарського кодексу [15] відповідно до яких суб'єкти господарювання визначають ціни самостійно за згодою сторін.

Зазначене протиріччя у ціноутворенні стало посилюватися з 2020 року, коли з метою уникнення демпінгування цін окремими закладами вищої освіти, Кабінет Міністрів України запровадив індикативну собівартість, на основі якої формується мінімальний розмір плати за навчання. [16]

Політика цін являє собою результат реалізації в основному внутрішніх цілей фінансового та іншого характеру або вплив принципів ціноутворення, тоді як стратегія цін відображає довготривалі зорієнтовані на ринок цілі організації. По-суті, стратегія цін включає систематичні дії щодо цін або планування пов'язаних з цінами рішень, а також стратегію, що діє протягом певного часу для досягнення більш широких цілей, поставлених в загальних або маркетингових планах організації.

Таким чином, це передбачає визначення ролі ціни як активного і важливого компонента загальної цінової політики класичного університету в тому числі, що формується на основі належним чином обґрунтованих та юридично визначених принципів, правил і обмежень, в рамках яких приймаються рішення про ціни на освітні та інші послуги університету.

Для моніторингу ринкової ситуації та підготовки проекту рішення щодо встановлення цін на освітні послуги, а також інші додаткові послуги, що супроводжують освітній процес та наукову діяльність університету, необхідно створювати окремий спеціальний підрозділ, що взаємодітиме із структурними підрозділами, які проводять набір абітурієнтів, визначають перелік послуг, а також із фінансовими підрозділами та адміністративно-управлінським персоналом університету.

Згідно з даними таблиці 1 у розрахунку собівартості освітньої послуги беруть участь:

- гарант освітньої програми (Г), який формує прогностичні дані кількості здобувачів освітньої програми;
- завідувач кафедри (К), відповідальний за розподіл навчального навантаження з метою якісного її виконання;
- фінансові підрозділи, відповідальні за планування і калькулювання вартості навчання (П) та за ведення бухгалтерського обліку(Б).

Оскільки реалізація стратегічних заходів університетів щодо залучення позабюджетних коштів, в тому числі у вигляді плати за навчання, нерідко відбувається без належного обґрунтування, то й організаційні процеси щодо прийняття цінових рішень в окремих університетах складаються в процесі такої діяльності. Особливо це є проблемою класичних університетів, що представляють собою великі навчальні заклади, і в першу чергу, по відношенню до освітньо-наукових і наукових програм кваліфікаційних рівнів магістр та доктор філософії.

На нашу думку, такий стан справ знижує ефективність діяльності класичних університетів на ринку освітніх послуг, особливо в частині залучення абітурієнтів на освітньо-професійні програми, оскільки

освітні програми, пропонувані в рамках одного класичного університету, на різних факультетах, а іноді і на одному факультеті та різних кафедрах, можуть конкурувати як щодо предметної спрямованості (наприклад, програми професійної перепідготовки можуть виступати конкурентами магістерських програм по тих же напрямках), так і по відношенню до ціни.

Таблиця 1

Форма розрахунку собівартості освітньої послуги на основі розподілу повноважень між структурними підрозділами класичного університету

За весь термін навчання на освітній (освітньо-науковій програмі) програмі	Якісні показники		Кількісні показники		
	група	потік	кількість	Середня ціна / зарплата / тариф тощо	Всього витрати, тис. грн.
Показники					
Кількість здобувачів, з них:					
денної форми навчання за держзамовленням	Г	Г	-	-	-
заочної форми навчання за держзамовленням	Г	Г	-	-	-
денної форми навчання за кошти фізичних /юридичних осіб	Г	Г	-	-	-
заочної форми навчання за кошти фізичних /юридичних осіб	Г	Г	-	-	-
Розподіл навантаження між науково-педагогічними працівниками, у %:					
Професори, академіки НАН	К	К	П	П	П
Доценти, що мають вчене звання "доцент"	К	К	П	П	П
Доценти з науковим ступенем без вченого звання	К	К	П	П	П
Асистенти з науковим ступенем	К	К	П	П	П
Асистенти, викладачі без наукового ступеня	К	К	П	П	П
Навчальна практика					
видатки на проїзд	В	В	П	П	П
добові	В	В	П	П	П
Матеріальне забезпечення освітньої програми					
Вартість наявного матеріального забезпечення (обладнання, предмети, програмне та методичне забезпечення, матеріали, необхідні для здійснення навчального процесу саме по цій програмі)	Робочі програми навчальних дисциплін, Навчальні посібники, підручники, конспекти лекцій, монографії	Робочі програми навчальних дисциплін, Навчальні посібники, підручники, конспекти лекцій, монографії	Б	Б	Б
Сума потреби в додатковому матеріальному забезпеченні			Б	Б	Б
Інші витрати (з розрахунку на 1 здобувача)					
Витрати на комунальні послуги всього, у т.ч. витрати на:	П	П	П	П	П
теплопостачання	П	П	П	П	П
водопостачання	П	П	П	П	П
електроенергія	П	П	П	П	П
газопостачання	П	П	П	П	П
інші	П	П	П	П	П
Загальноуніверситетські витрати (оплата праці навчально-допоміжного, адміністративно-управлінського та обслуговуючого персоналу, інші витрати) у % до ФОП НПП	П	П	П	П	П
ВСЬОГО витрати на програму	-	-	-	-	П
Вартість на 1 здобувача	-	-	-	-	П

Джерело: складено автором.

Разом з тим, встановлення однакової ціни на однотипні програми, є гіршим варіантом, з точки зору пропонуванних послуг і їх фактичної вартості. Тому рішення про те, який набір програм для рівнів бакалавр, магістр та доктор філософії університет зможе пропонувати споживачам освітніх послуг, і як повинні співвідноситися ціни на різні програми, повинні бути під контролем вищого керівництва університету та мати резерви для маневреності.

За умов фінансової автономії визначення ціни освітньої послуги має базуватися на ціннісному підході, що включає аналіз ринку освітніх послуг та ринку праці, оцінку не лише собівартості освітньої

послуги, а і її економічної цінності, аналіз ризику на основі оцінки фінансових наслідків зміни цін, вибір цінової стратегії та впровадження системи націнок і знижок. При розробці цінової політики класичного університету для цілей ефективного бюджетування, варто зрозуміти, який рівень управління і який структурний підрозділ має повноваження приймати рішення з питань ціноутворення і в якій частині. Саме тому, при розробці організаційної схеми взаємодії між центрами фінансової відповідальності університету, необхідно чітко розмежувати відповідальність усіх центрів прийняття рішень щодо їх участі у підготовці рішень з питань ціноутворення.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Безумовно, аналіз собівартості освітніх послуг, їх нормування і прогнозування є невід'ємною і обов'язковою частиною опрацювання фінансової сторони діяльності класичних університетів. Однак, ринкова ціна освітніх послуг залежить далеко не тільки від рівня собівартості, але і від багатьох інших факторів, які досить часто залишаються поза розглядом. А це означає, що на практиці класичні університети набагато частіше відхиляються від ціноутворення за методикою повних витрат, оскільки змушені враховувати умови попиту і конкуренції на ринку освітніх послуг.

На нашу думку, урахування вимог ринку освітніх послуг і ринку праці, ретельне вивчення як потенційних споживачів освітніх послуг, так і ситуації на ринку праці, а потім і розробка відповідного комплексу тактичних заходів дозволить збільшити доступність освіти для кожного сегмента споживачів, підвищити якість освітніх послуг і ефективність роботи усіх центрів фінансової відповідальності.

Література

1. Дейли Дж. Эффективное ценообразование - основа конкурентного преимущества. - М.: Издательский дом «Вильямс», 2004.
2. Липсиц И.В. Ценообразование (Управление ценообразованием в организации): Учебник М.: Экономист, 2004.
3. Нэгл Т.Т., Холден Р.К. Стратегия и тактика ценообразования. - СПб.: Питер, 2001.
4. Шашкевич О. Вартість освітніх послуг у вищих навчальних закладах: моделювання оптимальної ціни // Світ фінансів. - № 3 (12). - С. 112 - 119.
5. Огаренко Т. Аналіз особливостей попиту на освітні послуги з метою прогнозування// Вища школа.- 2009.-№10.- С. 86-99
6. Оболенська Т.Є. Маркетинг освітніх послуг: вітчизняний та зарубіжний досвід / Оболенська Т. Є. - К.: КНЕУ, 2001. - 208 с.
7. Павленко А. Ф. Маркетингова політика ціноутворення / А. Ф. Павленко, В. Л. Корнев. - К.: КНЕУ, 2014. - 332 с.
8. Atkin V. Pricing policy. Handbook of Financial Planning and Control // Edited by Robert P. Greenwood. Routledge, 2002. Режим доступу: https://books.google.com.ua/books?id=4mIPEAAAQBAJ&pg=PR21&lpg=PR21&dq=Handbook+of+Financial+Planning+and+Control&source=bl&ots=E3j7SRNqFi&sig=ACfU3U2gcH9Y0Lkq1k8AM_yXjY8PU1pmLw&hl=uk&sa=X&ved=2ahUKEwiKoKDVpIrxAhXH3oUKHfYMBswQ6AEwCnoECAUQAaw#v=onepage&q=Handbook%20of%20Financial%20Planning%20and%20Control&f=false
9. Кадикало О. І. Бюджетування, яке орієнтоване на результат: проблеми та перспективи. Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр. Вип. 82 / редкол.: В. В. Завальнюк (голов. ред.) та ін. - Одеса: Гельветика, 2019. - С. 71-76.
10. Варналій З.С., Красільник О.В. Оптимізація фінансування державних вищих навчальних закладів України // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. - 2017. - Вип. 5. - С. 6-13. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ekon_2017_5_3.
11. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами освіти, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності. Постанова Кабінету Міністрів України, Порядок від 27.08.2010 № 796. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-2010-%D0%BF#Text>
12. Про затвердження порядків надання платних послуг державними та комунальними навчальними закладами. Наказу Міністерства освіти і науки України, Міністерства економіки України та Міністерства фінансів України, Порядок від 23.07.2010 № 736/902/758. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1196-10#Text>
13. Розрахунок вартості підготовки за державним замовленням одного здобувача вищої освіти. Постанов Кабінету Міністрів України, Порядок від 20 травня 2013 р. № 346. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/346-2013-%D0%BF#Text>
14. Про ціни і ціноутворення. Закон України від 21.06.2012 № 5007-VI. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17#Text>
15. Господарський кодекс України, Кодекс, Закон від 16.01.2003 №436-IV. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/436-15>
16. Деякі питання запровадження індикативної собівартості. Постанова Кабінету Міністрів України, Порядок від 03.03.2020 № 191. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/191-2020-%D0%BF#Text>

References

1. Deily Dzh. Effektivnoe tsenoobrazovanye - osnova konkurentnogo preymushchestva. - M.: Yzdatelskiy dom «Vyliams», 2004.
2. Lypsyts Y.V. Tsenoobrazovanye (Upravlenye tsenoobrazovanyem v orhanyzatsyy): Uchebnyk M.: Ekonomyst, 2004.
3. Nehl T.T., Kholden R.K. Stratehiya y taktyka tsenoobrazovaniya. - SPb.: Pyter, 2001.
4. Shashkevych O. Vartist osvitynykh posluh u vyshchykh navchalnykh zakladakh: modeliuvannya optimalnoi tsiny // Svit finansiv. - № 3 (12). - S. 112 – 119.
5. Oharenko T. Analiz osoblyvosti popytu na osvitu posluhy z metoiu prohnouzuvannya// Vyscha shkola.- 2009.-№10.- S. 86-99
6. Obolenska T.Ie. Marketynh osvitynykh posluh: vityhzniani y ta zarubizhnyi dosvid / Obolenska T.Ie. – K.: KNEU, 2001. – 208 s.
7. Pavlenko A. F. Marketynhova polityka tsinoutvorennia / A. F. Pavlenko, V. L. Korniev. - K.: KNEU, 2014. - 332 s.
8. Atkin B. Pricing policy. Handbook of Financial Planning and Control // Edited by Robert P. Greenwood. Routledge, 2002. Rezhym dostupu: https://books.google.com.ua/books?id=4mIPEAAAQBAJ&pg=PR21&lpg=PR21&dq=Handbook+of+Financial+Planning+and+Control&source=bl&ots=E3j7SRNqFi&sig=ACfU3U2gcH9Y0Lkq1k8AM_yXjY8PU1pmLw&hl=uk&sa=X&ved=2ahUKewiKoKDvpIrxAhXH3oUKHfYMBsWQ6AEwCnoECAUQA#w=onpage&q=Handbook%20oP%20Financial%20Planning%20and%20Control&f=false
9. Kadykalo O. I. Biudzhetuvannya, yake oriientovane na rezultat: problemy ta perspektyvy. Aktualni problemy derzhavy i prava: zb. nauk. pr. Vyp. 82 / redkol.: V. V. Zavalniuk (holov. red.) ta in. – Odesa: Helvetyka, 2019. – S. 71-76.
10. Vamalii Z.S., Krasilnyk O.V. Optymizatsiia finansuvannya derzhavnykh vyshchykh navchalnykh zakladiv Ukrainy // Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika. - 2017. - Vyp. 5. - S. 6-13. - Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ekon_2017_5_3.
11. Pro zatverdzhennia pereliku platnykh posluh, yaki mozht nadavatysia zakladamy osvity, inshymy ustanovamy ta zakladamy systemy osvity, shcho nalezhat do derzhavnoi i komunalnoi formy vlasnosti. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy, Poriadok vid 27.08.2010 № 796. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-2010-%D0%BF#Text>
12. Pro zatverdzhennia poriadkiv nadannia platnykh posluh derzhavnymy ta komunalnymy navchalnymy zakladamy. Nakazu Ministerstva osvity i nauky Ukrainy, Ministerstva ekonomiky Ukrainy ta Ministerstva finansiv Ukrainy, Poriadok vid 23.07.2010 № 736/902/758. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1196-10#Text>
13. Rozrakhunok vartosti pidhotovky za derzhavnym zamovlenniam odnogo zdobuvacha vyshchoi osvity. Postanov Kabinetu Ministriv Ukrainy, Poriadok vid 20 travnia 2013 r. № 346. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/346-2013-%D0%BF#Text>
14. Pro tsiny i tsinoutvorennia. Zakon Ukrainy vid 21.06.2012 № 5007-VI. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17#Text>
15. Hospodarskyi kodeks Ukrainy, Kodeks, Zakon vid 16.01.2003 №436-IV. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/436-15>
16. Deiaki pytannia zaprovadzhennia indykatyvnoi sobivartosti. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy, Poriadok vid 03.03.2020 № 191. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/191-2020-%D0%BF#Text>

Надійшла / Paper received : 04.07.2020
Надрукована / Paper Printed : 28.09.2020